

درس خارج فقه، مضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

موضوع کلی: تتمه احکام غسل

تاریخ: ۸ آذر ۱۴۰۱

موضوع جزئی: اجزاء یا عدم اجزاء سایر اغسال [غیر جنابت] از وضو

مصادف با: ۴ جمادی الاول ۱۴۴۴

سال تحصیلی: ۱۴۰۲-۱۴۰۱

جلسه: ۳۷

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته

بحث در ادله کفایت غسل جنابت از وضو بود. در این رابطه به آیه ششم سوره مائده استناد شد و گفته شد که این آیه بین وضو و غسل جنابت تفصیل داده است و چون تفصیل، قاطع شرکت است لذا در جایی که شخص، غسل جنابت را انجام می دهد معنا ندارد که علاوه بر غسل به لزوم وضو نیز حکم شود. دلیل دوم، روایات بود که به سه روایت در این رابطه اشاره شد.

روایت چهارم: عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ؛ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (ع): إِنَّ أَهْلَ الْكُوفَةِ يَرَوْنَهُ عَنْ عَلِيٍّ (ع)؛ أَنَّهُ كَانَ يَأْمُرُ بِالْوُضُوءِ قَبْلَ الْغُسْلِ مِنَ الْجَنَابَةِ، قَالَ: «كَذَّبُوا عَلِيًّا (ع) مَا وَجَدُوا ذَلِكَ فِي كِتَابِ عَلِيٍّ (ع)، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: "وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا"»^۱.

در روایت مذکور، محمد بن مسلم گفته است که به امام باقر (ع) عرض کردم که اهل کوفه از علی (ع) روایت می کنند که آن حضرت (ع) به وضو گرفتن قبل از غسل جنابت امر می کرد، آن حضرت (ع) فرمود که آنان به علی (ع) دروغ بسته اند، آن را در نوشته علی (ع) پیدا نکردند، خداوند متعال فرموده است که اگر جنب بودید، غسل کنید.

بنابراین از این روایت استفاده می شود که وظیفه کسی که محدث به حدیث اکبر (غسل) باشد، این است که غسل کند و وضو لازم نیست.

اجزاء یا عدم اجزاء سایر اغسال [غیر از غسل جنابت] از وضو

مقتضای قاعده

نکته: عمل بر طبق مقتضای قاعده، در فرضی است که دست ما از سایر ادله، مثل روایات خالی باشد.

در رابطه با مقتضای قاعده دو فرض وجود دارد؛

فرض اول، این است که شخص، قبل از طُرُوء و عروض سبب غسل، وضو داشته باشد و بعد از آن، سبب غسل عارض شود، مثلاً مسِّ میّت کند.

نکته: فرض وضو داشتن قبل از عروض سبب غسل، موردی است که وضو تا زمان عروض سبب غسل [، مثل مسِّ میّت] باقی باشد لذا در فرض مذکور، حیض، به عنوان سبب غسل مطرح نمی شود چون حداقل ایام حیض، سه روز است و لذا اگر کسی قبل از حیض، وضو داشته باشد و بعد از سه روز که خون حیض دید و بخواهد غسل کند، وضویی که قبل از حیض داشته است، موضوعیتی ندارد لذا بحث حیض از دایره فرض مذکور، خارج است.

فرض دوم، این است که قبل از طُرُوء سبب غسل، وضو نداشته باشد و سبب غسل عارض شود، مثلاً مسِّ میّت کند.

حکم فرض اول

مقتضای قاعده اولیه در فرض اول [که شخص قبل از عروض سبب غسل، وضو داشته است]، عدم وجوب وضو در کنار غسل است.

۱. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۲، کتاب الطهارة، ابواب الجنابة، باب ۳۴، ص ۲۴۷، ح ۵.

دلیل عدم وجوب وضو در فرض مذکور، از این باب نیست که گفته شود که غسل از وضو کفایت می‌کند، بلکه از این باب است که مقتضی برای وضو وجود ندارد و به تعبیر روشن‌تر، مقتضی برای وجوب وضو، فی حد نفسه قاصر است چون فرض این است که مکلف قبل از عارض شدن سبب غسل، وضو داشته است و از سوی دیگر چون اسباب اغسال [غیر از جنابت]، مثل مسّ میّت از نواقض وضو نیستند، پس وضویی که شخص از قبل داشته است، باطل نمی‌شود و به قوت خود باقی است بنابراین، در فرض مذکور، در کنار غسل مسّ میّت وضو لازم نیست. پس مقتضای قاعده در فرض اول، عدم وجوب وضو است.

حکم فرض دوم

مقتضای قاعده در فرض دوم [که شخص قبل از عروض یکی از اسباب غسل، وضو نداشته باشد]، وجوب وضو در کنار غسل است.

مقتضای اخبار

اخباری که در این باب وارد شده‌اند دو طایفه‌اند؛

طایفه اول، اخباری هستند که بر عدم کفایت غسل از وضو دلالت دارند که در بحث از ادله قائلین به عدم اجزاء سایر اغسال [غیر از غسل جنابت] از وضو، [در جلسه ۳۴] به آن اخبار اشاره شد.

طایفه دوم، اخباری هستند که بر کفایت غسل از وضو دلالت دارند مطلقاً؛ اعم از آنکه غسلی که شخص انجام داده است، غسل جنابت باشد یا غسل غیر جنابت باشد.

روایت اول: صحیح محمد بن مسلم: عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع)؛ قَالَ: «الْغُسْلُ يُجْزِي عَنِ الْوُضُوءِ وَ أَيْ وُضُوءٍ أَطْهَرَ مِنَ الْغُسْلِ»^۱.

واژه «الغسل» که در این روایت آمده است، مطلق است و اعم از غسل جنابت و غیر جنابت است و منظور این است که طبیعت غسل از وضو مجزی است، به علاوه اینکه در ذیل این روایت آمده است که چه وضویی از غسل پاک‌تر است؟ و این تعبیر حاکی از این است که غسل از وضو کفایت می‌کند و با وجود غسل نیازی به وضو نیست.

بعضی از فقها گفته‌اند که این روایت مربوط به غسل جنابت است، لکن در پاسخ ایشان عرض می‌شود که؛

اولاً، این سخن تقیید بدون مقتضی است، یعنی «الغسل» را تقیید می‌زنند بدون اینکه مقتضی برای تقیید وجود داشته باشد بنابراین، چون روایت اطلاق دارد و مقتضی برای تقیید وجود ندارد، معنا ندارد که «الغسل» تقیید زده شود و بر غسل جنابت حمل شود؛

ثانیاً، حمل غسل مذکور در این روایت بر غسل جنابت با تعلیل ذیل روایت سازگار نیست چون تعلیلی که در ذیل روایت آمده است و امام (ع) فرموده است که چه وضویی پاک‌تر از غسل است؟ عام است و اختصاص به غسل جنابت ندارد و گرنه اگر به غسل جنابت اختصاص داشت، چون امام (ع) در مقام بیان بوده است حتماً قید جنابت را در کنار غسل ذکر می‌کرد، پس با توجه به اینکه امام (ع) در ذیل روایت، رابطه بین وضو و مطلق غسل را مطرح کرده است و رابطه بین وضو و غسل جنابت را مطرح نکرده است، نمی‌توان گفت که این روایت مربوط به غسل جنابت است؛

ثالثاً، اطلاق مذکور اگر مقید شود، تخصیص اکثر لازم می‌آید و تخصیص اکثر مستهجن است چون وقتی در صدر روایت به صورت مطلق و عام گفته شود که غسل از وضو مجزی است و در ادامه این صدر، تخصیص بخورد و گفته شود که مگر غسل حیض، غسل مسّ میّت، غسل استحاضه و اکثر غسل‌ها از تحت این عام خارج شوند، تخصیص اکثر است و مستهجن است.

نتیجه، اینکه روایت مذکور بر این دلالت می‌کند که هر غسلی از وضو کفایت می‌کند و مجزی است.

۱. همان، باب ۳۳، ص ۲۴۴، ح ۱.

روایت دوم: عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْهَمْدَانِيَّ كَتَبَ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ الثَّالِثِ (ع)؛ يَسْأَلُهُ عَنِ الْوُضُوءِ لِلصَّلَاةِ فِي غُسْلِ الْجُمُعَةِ، فَكَتَبَ: «لَا وَضُوءَ لِلصَّلَاةِ فِي غُسْلِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَلَا غَيْرِهِ»^۱.

از تعبیر «و لا غیره» که در ذیل این روایت آمده است، استفاده می‌شود که غسل مطلقاً؛ اعم از غسل جنابت و غسل غیر جنابت، از وضو مجزی است.

نکته: کنیه «ابوالحسن» در رابطه با چهار امام معصوم (ع) به کار رفته است؛ اگر «ابوالحسن» به صورت مطلق و بدون هیچ قیدی بیاید منظور، وجود مقدس مولا امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب (ع) است، اگر با قید «الاول» بیاید، منظور، امام کاظم (ع) است، اگر با قید «الثانی» بیاید منظور، امام رضا (ع) است و اگر با قید «الثالث» بیاید منظور، امام هادی (ع) است.

بحث جلسه آینده: بقیه روایات، ان شاء الله، در جلسه آینده بیان خواهند شد.

«الحمد لله رب العالمین»